

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Добровольського Дмитра Миколайовича за темою: «Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 — судоустрій; прокуратура та адвокатура

Актуальність теми дисертаційної роботи. Традиційно питання засад взагалі та засад організації і діяльності прокуратури привертали увагу як науковців так і практичних працівників. Протягом всього часу становлення та розвитку прокуратури проблемам засад, як і їх системи, була присвячена низка наукових робіт, що не втратили своєї актуальності і в сьогоденні.

З часу здобуття нашою країною незалежності в Україні відбулися значні зрушення у створенні законодавчої бази в сфері функціонування правоохоронних органів, яка багато в чому стала відповідати європейським стандартам. Проводиться робота щодо створенню механізму, що гарантує і забезпечує незалежне функціонування правоохоронних органів в тому числі і прокуратури. Разом з тим в сучасних умовах першорядного значення набувають проблеми прискорення судово-правової реформи в Україні з урахуванням напрацьованого за роки незалежності досвіду і з використанням надбань світової і європейської політико-правової думки. Одним з першочергових завдань судово-правової реформи є забезпечення реалізації засади незалежності прокуратури, створення належних умов для функціонування прокурорської системи, вдосконалення механізму захисту прокурорів від незаконного втручання в їх діяльність.

Посилюючи гарантії незалежності прокуратури в Україні слід обов'язково враховувати здобутки країн Західної Європи, інших країн із розвинутою демократією, практику Європейського суду з прав людини, не забуваючи при цьому національні особливості, історичний досвід та сучасні реалії, які існують в Україні, котрі накладають свій відбиток на формування не тільки незалежності, а й засад організації та діяльності прокуратури в цілому.

З огляду на це, дисертаційна робота Д.М.Добровольського становить значну актуальність, а обраний напрям дисертаційного дослідження належить до числа пріоритетних у становленні та розвитку прокуратури України. При цьому хоча засадам організації та діяльності прокуратури приділялась увага у науковій літературі, представлена робота є першим монографічним дослідженням, присвяченим дослідженню питань реалізації засади незалежності прокуратури в її організації та діяльності, виконаним після прийняття нового Закону України «Про прокуратуру» та Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 р. У роботі висвітлюються переважно організаційні питання функціонування прокуратури, що і обумовило виконання її у межах наукової спеціальності 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура. В органічному зв'язку в роботі висвітлюються проблеми організації прокуратури та її діяльності, вирішення яких вкрай потрібне для підвищення ефективності функціонування цього правоохоронного органу в Україні.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним потребам науки і практики. Роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Актуальні аспекти судової реформи в Україні», що є складовою частиною теми «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку

української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110Ш00671).

Для роботи є властивим детальне теоретичне обґрунтування положень, що стосуються висновку про об'єктивну потребу забезпечення реалізації засади незалежності прокуратури. Проте дисертація має і практичне значення, оскільки в ній містяться слушні пропозиції організаційно-правового характеру. При написанні роботи використано необхідні нормативно-правові акти. Значною є емпірична база дисертаційного дослідження, яку складають: статистичні дані та матеріали узагальнення практики Генеральної прокуратури; організаційно-управлінські документи Генеральної прокуратури України, що стосуються реалізації засад прокурорської діяльності; результати соціологічного опитування ста сімдесяти прокурорських працівників із дискусійних питань реалізації засади незалежності прокуратури.

Наукова новизна одержаних результатів. Комплексне опрацювання, аналіз законодавства та ґрунтовне дослідження різних поглядів та думок щодо незалежності прокуратури, наукового надбання різних галузей права з даної проблематики дало можливість дисертанту сформулювати наукові положення, що відзначаються їх достовірністю та аргументованістю. Оцінюючи найважливіші положення дисертаційного дослідження, слід вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує на увагу виокремлені автором визначальні риси засади незалежності прокуратури: історична обумовленість, нормативність, загальновизнаність, найзагальніший та основоположний характер, універсальність, комплексність та системність.

По-друге, позитивно слід оцінити визначені дисертантом критерії незалежності прокуратури: об'єктивний та суб'єктивний, що в свою чергу поділяється на два підвиди: а) внутрішній — прокурори повинні почувати себе незалежними при здійсненні покладених на них завдань; б) зовнішній -

громадяни мають бути переконані у тому, що органи прокуратури функціонують без незаконного впливу на їх організацію та діяльність.

По-третє, цінними в теоретичному та прикладному аспектах є пропозиція розширення закріпленого у ст. 66 Закону України «Про прокуратуру» переліку органів прокурорського самоврядування, до якого запропоновано включити також збори прокурорів.

По-четверте, заслуговують на увагу визначені дисертантом елементи незалежності Генерального прокурора, його політичну нейтральність, як передумову незалежності, прокурорської системи в цілому.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з текстом дисертації Д.М.Добровольського дає підстави стверджувати, що підхід дисертанта до дослідження проблем незалежності як засади організації та діяльності прокуратури є фундаментальним та ґрунтовним дослідженням, наукові положення, пропозиції у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні використане широке коло як вітчизняних, так і зарубіжних джерел (джерельна база роботи, яка включає в себе 275 найменувань) Слід звернути увагу на належну структурованість роботи, логічність викладу матеріалу, якісне оформлення наукового апарату роботи.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці і дослідження з теорії держави і права, конституційного, адміністративного та інших галузей права, результати узагальнення практики діяльності прокуратури, статистичні дані.

Доцільно також зауважити, що наведені автором висновки є цілком обґрунтованими та базуються на правильному використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження і пізнання, які застосовуються у сучасній правовій доктрині (загального діалектичного

методу, системно-структурного, порівняльно-правового, формально-логічного, соціологічного). Використання методів дослідження у взаємозв'язку дозволило дисертанту досягти повноти та достовірності результатів дослідження. Слід відзначити досить широку емпіричну базу дисертаційної роботи.

Опрацьовані джерела, що включені до списку використаної літератури, свідчать про ґрунтовне вивчення проблеми дослідження і високий рівень наукової підготовки дисертанта, його наукову зрілість.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету, яка відповідає темі роботи, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет дослідження. Логічно окреслено коло використаних в дисертації методів дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи проаналізовано наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів, а також розкрито методологію дослідження засади незалежності прокуратури.

Автор розвиток наукових досліджень проблем становлення засади незалежності прокуратури обґрунтовано згрупував на три періоди: а) після запровадження спочатку інституту фіскалату, а згодом — прокуратури і до Жовтневої революції 1917 р.; б) у Радянському Союзі і Радянській Україні; в) у незалежній Україні.

У другому розділі роботи дисертант дослідив історію становлення, поняття та зміст незалежності як засади організації та діяльності органів прокуратури, а також міжнародно-правові стандарти незалежності прокуратури.

Дисертантом ґрунтовно досліджено фактори формування спочатку інституту фіскалату, а згодом — прокуратури. Зроблено вірний висновок, що засада незалежності була їм притаманна із самого початку запровадження. Дисертант вірно зазначив, що ці ідеї відстоювалися аж'до 1917 р., коли

прокуратуру як інститут царизму було ліквідовано, а щодо відновленої з 20-х рр. XX ст. прокуратури незалежність спочатку взагалі не проголошувалася. Подальше закріплення цієї засади в законодавстві мало декларативний характер, особливо в умовах проголошеної керівної ролі комуністичної партії. Водночас в прийнятому після здобуття незалежності Україною Законі про прокуратуру 1991 р. було закріплено принцип незалежності прокуратури та наповнено його порівняно з попередніми періодами реальним змістом. В той же час заслуговує на увагу позиція автора, що суттєве оновлення у 2014 р. законодавства про прокуратуру визначило внутрішню незалежність прокурорів.

Цілком позитивно слід поставитися до висновку автора, що у зв'язку із прийняттям у 2014 р. нового Закону про прокуратуру знов набуває актуальності питання щодо поділу визначених у ст. 3 засад на організаційні та функціональні. Хоча можуть мати місце й інші критерії класифікації зазначених засад.

Варто підтримати позицію дисертанта щодо того, що незалежність прокуратури слід розглядати з організаційного та функціонального боків. Організаційно незалежність має прояв у тому, що хоч система органів прокуратури визначена законом, проте структура цих органів визначається незалежно від інших державних органів, так само це стосується і призначення і звільнення керівників прокуратури (винятком у цьому разі є призначення на посаду та звільнення Генерального прокурора). Організаційна незалежність пов'язана і з тим, що органи прокуратури не належать до системи інших державних органів та не підпорядковуються їм.

У розрізі дослідження питання щодо міжнародно-правових стандартів незалежності прокуратури виключно позитивно слід оцінити висновок про інтернаціоналізацію стандартів функціонування прокуратури. Дисертант вірно вказує, що засада незалежності прокурорів на міжнародному рівні

розглядається паралельно із засадою незалежності усієї прокуратури та окремо взятих прокурорів.

У третьому розділі роботи дисертант дослідив гарантії реалізації засади незалежності прокуратури та окреслив шляхи їх удосконалення.

Цілком вірно було обґрунтовано позицію, що система добору прокурорських кадрів, у тому числі й на адміністративні посади, та притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності мають розглядатися через призму забезпечення засади незалежності прокуратури та прокурорів

У зв'язку з цим заслуговує на увагу думка дисертанта щодо неузгодженості підстав для притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності із змістом присяги і переліком визначених обов'язків прокурорів та обґрунтовано пропозицію до передбаченого у ст. 36 Закону України «Про прокуратуру» тексту присяги додати пункт такого змісту: «поважати незалежність інших прокурорів».

В розрізі дослідження питання забезпечення незалежності Генерального прокурора вірно зазначено дисертантом, що питання забезпечення його незалежності тісно пов'язане з реалізацією засади незалежності прокуратури в цілому та кожного прокурора. У цьому контексті слід позитивно поставитись до пропозиції дисертанта відносно потреби уточнення переліку вимог до кандидата на посаду Генерального прокурора, встановивши такі: неналежність до політичних партій чи блоків протягом останніх двох років перед призначенням на посаду, обов'язковість проживання на території України перед призначенням, наявність вищої юридичної освіти, стажу роботи на адміністративних посадах в органах прокуратури.

Заслуговують на увагу і пропозиції автора, спрямовані на забезпечення реалізації засади незалежності прокуратури шляхом подальшого утвердження прокурорського самоврядування.

У цьому контексті слід позитивно поставитись до пропозиції дисертанта відносно потреби розширення закріпленого у ст. 66 Закону України «Про прокуратуру» переліку органів прокурорського самоврядування, до якого слід зараховувати збори прокурорів.

У зв'язку з цим, цілком логічною слід визнати пропозицію розширити коло визначених ст. 66 Закону України «Про прокуратуру» повноважень зборів прокурорів, надавши їм, окрім обрання делегатів на Всеукраїнську конференцію працівників прокуратури, додатково такі повноваження: організація виконання заходів щодо забезпечення незалежності прокуратури і прокурорів, вироблених органами прокурорського самоврядування вищого рівня; розгляд звернень прокурорів про випадки посягання на їх незалежність та звернення із цих питань до органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідного рівня.

Висновки, зроблені дисертантом за результатом проведеного дослідження логічно впливають зі змісту роботи та віддзеркалюють основні результати дисертації.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною самостійною науковою працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю та можуть в подальшому використовуватися:

науково-дослідній сфері - для подальшого наукового осмислення і розробки проблем правового регулювання діяльності прокуратури;

правотворчій сфері — для удосконалення Закону України «Про прокуратуру», відомчих нормативно-правових актів Генеральної прокуратури України, що стосуються засад діяльності прокуратури;

організаційно-управлінській та правозастосовчій сферах — для удосконалення організації та діяльності органів прокуратури;

навчальному процесі - при викладанні дисциплін «Судові та правоохоронні органи України», «Прокуратура України», «Правоохоронна та правозахисна система України», а також при підготовці підручників та навчальних посібників із зазначених дисциплін.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», проголошувалися у доповідях і повідомленнях на трьох наукових конференціях. Це дозволяє зробити висновок про достатність апробації положень дисертації.

Основні положення дисертаційної роботи достатньо повно відображені в дев'яти наукових публікаціях (статтях і тезах), в тому числі у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, в одній статті, виданій у періодичному виданні іноземної держави та у трьох тезах наукових доповідей.

Таке представлення результатів наукової роботи варто визнати достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає встановленим вимогам. Публікації автора повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій та наукового семінару, на яких відбувалася апробація наукових результатів дисертаційного дослідження, характер статей дисертанта, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають дослідницьку проблему незалежності як засади організації та діяльності прокуратури. Отже, можна зауважити, що дисертація пройшла

належну апробацію; вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він цілком відповідає вимогам, що висуваються МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Д.М.Добровольським дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу та наукові результати, яких досягнуто, необхідно також зазначити наступні дискусійні положення та зауваження:

1. В роботі автор приділяє досить значну увагу питанню дослідженню поняття та ознак засади незалежності прокуратури, окреслює її характерні риси, відносячи до них поряд із нормативністю, загальновизнаністю, найзагальнішим та основоположним характером, універсальністю, комплексністю та системністю й таку рису, як історична обумовленість, з приводу чого здобувачеві слід навести додаткові обґрунтування, оскільки значний період часу вітчизняної історії незалежність як засада не була притаманна прокуратурі.

2. Досліджуючи теоретичні питання незалежності як засади організації та діяльності прокуратури, все ж таки залишилася не до кінця окресленою позиція автора щодо співвідношення таких понять, як «засада незалежності прокуратури» та «незалежність прокуратури», що також потребує свого уточнення.

3. Досліджуючи гарантії незалежності прокуратури, дисертант звертає увагу на потребу забезпечення лише безпеки Генерального прокурора (с. 116), проте чомусь взагалі не згадує у цьому контексті про випадки відносно нещодавнього захоплення будівель прокуратури, їх пошкодження, знищення

обладнання та документації, випадки створення перешкод, що ускладнювали або ж взагалі унеможливлювали доступ прокурорів на робочі місця, а отже перешкоджали належному функціонуванню окремих органів прокуратури. Останнє необхідно було обов'язково вказати, оскільки в такому контексті забезпечення охорони будівель прокуратури слід розглядати як окрему гарантію незалежності.

4. Погоджуючись з думкою дисертанта щодо потреби розширення кола суб'єктів прокурорського самоврядування шляхом включення до них такої організаційної форми як збори прокурорів, все ж таки потребує додаткового обґрунтування його пропозиція щодо надання цьому органу права розглядати звернення прокурорів щодо посягання на їх незалежність (с. 154).

5. В розрізі питання щодо належного кадрового забезпечення органів прокуратури цікаво було б почути думку автора відносно пропозицій окремих науковців щодо доцільності в майбутньому замість Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, а замість них утворити лише один орган, відповідальний за формування суддівського корпусу та добір прокурорів.

Водночас слід вказати, що зазначені зауваження носять дискусійний характер, певною мірою можуть розглядатися як спірні і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують теоретичного та практичного значення дисертаційного дослідження.

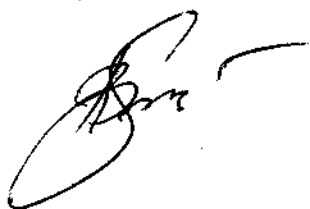
Висновок: дисертація Добровольського Дмитра Миколайовича «Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури» є самостійно виконаною завершеною науковою працею, в якій одержані нові науково обґрунтовані теоретичні результати, висловлені практичні рекомендації, що у сукупності вирішують конкретну наукову задачу - теоретико-практичне дослідження проблем забезпечення засади незалежності і організації та діяльності прокуратури.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій та здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота за темою: «Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами та доповненнями), а її автор - **Добровольський Дмитро Миколайович** - заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Офіційних опонент:

доцент кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук,
доцент

В.І.Малюга